

Wrocław, 28 listopada 2014 r.

BPW.573.2.2014.NK

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawiesi
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 24 września 2014 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawiesi (zwanego dalej Ośrodkiem, MOW lub placówką), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), jak również reprezentująca Biuro Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu, dr Natalia Kłaczyńska (prawnik).

Działając jako Krajowy Mechanizm Prewencji, osoby wizytujące sprawdziły na miejscu sposób przestrzegania praw wychowanek Ośrodka,

dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka, przedstawionych przez jego dyrektora – Annę Grognet-Suszniak – oraz zastępcę dyrektora – Marcina Mufazałowa;
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanek, świetlicy, sal lekcyjnych, sanitariatów, etc.;
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka,
- analizie: akt osobowych wychowanek, w tym indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, rejestru wyjść, rejestru odwiedzin, rejestru przepustek i urlopów, ewidencji kar i nagród, zeszytu ucieczek, rejestru wypadków nadzwyczajnych oraz protokołów kontroli przeprowadzonych przez: Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Namysłowie w dniu 14 maja 2014 r., Opolskiego Kuratora Oświaty w dniu 5 maja 2014 r. oraz sędziego rodzinnego z Sądu Rejonowego w Kluczborku w dniu 29 września 2013 r.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Po zakończeniu powyższych czynności przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali panią dyrektor Ośrodka oraz jej zastępcę o dokonanych ustaleniach, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: Statut Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawiaści (zwany dalej Statutem), Koncepcję pracy na lata 2014-2016, Kodeks Etyki Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Zawiaści, procedury postępowania w sytuacjach szczególnych, jadłospisy, program wychowawczy i program profilaktyki, wykaz kadry placówki, informację na temat zajęć sportowych oraz kulturalno-oświatowych.

2. Informacje ogólne

Wizytowany Ośrodek jest funkcjonującą całodobowo placówką resocjalizacyjną, przeznaczoną dla dziewcząt w normie intelektualnej. Organem prowadzącym MOW jest Towarzystwo „Razem w przyszłość”, zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Opolski Kurator Oświaty

Pojemność Ośrodka wynosi 32 miejsca. W dniu wizytacji w placówce przebywało 16 dziewcząt przypisanych ewidencyjnie do tej placówki, jak również 14 dziewcząt przebywających w niej tymczasowo, do czasu ukończenia remontu ich macierzystego MOW w Stobrawie.

W § 64 ust. 3 Statutu znajduje się zapis, iż nie przyjmuje się do Ośrodka:

- 1) młodzieży chorej fizycznie i psychicznie, wymagającej stałego leczenia;
- 2) niepełnosprawnych w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach.

W ocenie przedstawicieli KMP zapis ten nie ma żadnych podstaw prawnych i jest bezskuteczny. Obowiązujące przepisy nie przewidują bowiem tworzenia specjalistycznych ośrodków wychowawczych dla młodzieży chorej lub z niepełnosprawnością. W związku z tym wszystkie młodzieżowe ośrodki wychowawcze powinny być przystosowane do przyjmowania takich osób. Przywoływane w § 64 ust. 3 Statutu *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach* (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 392) przewiduje w § 2 ust. 1 organizowanie dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej przedszkoli specjalnych, oddziałów specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych, szkół specjalnych oraz oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych. Nie wymienia się w nim natomiast specjalnych młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

Dlatego też przedstawiciele Mechanizmu zalecają usunięcie ze Statutu zapisu § 64 ust. 3 oraz likwidację wszelkich ograniczeń podmiotowych w zakresie przyjmowania nieletnich do Ośrodka.

3. Personel

Ośrodkiem kieruje dyrektor (będący jednocześnie dyrektorem MOW w Namysłowie) i jego zastępcę. Ośrodek zatrudnia 7 wychowawców, 8 nauczycieli oraz pedagoga i psychologa.

Wszystkie wskazane powyżej osoby posiadają przygotowanie pedagogiczne lub resocjalizacyjne. Ponadto podnoszą swoje kwalifikacje uczestnicząc w studiach podyplomowych, kursach i szkoleniach np. z zakresu socjoterapii, logopedii, oligofrenopedagogiki, resocjalizacji, doradztwa zawodowego, informatyki. Niemal wszyscy ukończyli również kurs z zakresu pomocy przedmedycznej. W latach 2013-2014 dla pracowników MOW zorganizowano szkolenia z zakresu dokumentacji indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, z zakresu pomocy przedmedycznej, BHP oraz przeciwpożarowe.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także dodatkowe szkolenia m.in. z zakresu radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym. Na powyższe wskazuje reguła 85 *Reguł Narodów Zjednoczonych dotyczących ochrony nieletnich pozbawionych wolności* (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113 z 14 grudnia 1990, dalej: *Reguły hawańskie*) stanowiąca, iż „personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka”.

Zgodnie z informacją udzieloną przez zastępcę dyrektora MOW, w latach 2013-14 (do dnia wizytacji) nie było postępowań dyscyplinarnych ani karnych

prowadzonych przeciwko pracownikom MOW. Nie składano również żadnych skarg na personel placówki.

Dyżur nocny sprawowany jest przez dwie osoby: wychowawcę i opiekuna nocnego.

4. Warunki bytowe

Ośrodek mieści się w budynku, który przed rozpoczęciem działalności MOW, tj. w roku 2010, został poddany gruntownemu remontowi. Dlatego też wszystkie pomieszczenia Ośrodka są czyste i estetyczne.

Budynek zajmuje trzy kondygnacje. W piwnicy zlokalizowano siłownię, pokój psychologa oraz pomieszczenia gospodarcze. Na pierwszym piętrze mieści się jadalnia, kuchnia i klasy szkolne, zaś na drugim – internat, sanitariaty, pralnia i świetlica.

Do budynku przylega rozległy, ogrodzony teren zielony, na którym wydzielono dwa boiska i ogródek warzywny, który mogą uprawiać wychowanki. Jest tam również altana i miejsce do grillowania. Wychowanki mogą także korzystać z wiejskiego placu zabaw, przylegającego do terenu Ośrodka.

Wszystkie pokoje w internacie są ośmioosobowe. Wyposażono je w cztery dwupiętrowe łóżka, szafy, stoły, półki i krzesła.

Sanitariaty położone na terenie internatu wyposażone są w trzy kabiny WC, dwie umywalki i trzy kabiny prysznicowe. W czasie wizytacji znajdowały się tam papier toaletowy i mydło, było bardzo czysto. Dodatkowe kabiny WC znajdują się na terenie szkoły.

Do sanitariatów przylega pralnia, wyposażona w dwie pralki i dwie suszarki elektryczne, jak również stojaki do suszenia prania.

Na terenie Ośrodka znajduje się świetlica, wyposażona w kanapy, telewizor i stół do gry w bilard. Wychowanki mogą tam spędzać czas wolny, odbywają się w niej również niektóre lekcje.

Posiłki dla wychowanek przywożone są z MOW w pobliskim Namysłowie cztery razy dziennie. Wydaje się je w niewielkiej jadalni. Do jadalni przylega bogato

wyposażona kuchnia, będąca do dyspozycji wychowanek w czasie wolnym, pod nadzorem wychowawców.

Monitoringiem objęte są korytarze oraz zewnętrzny teren Ośrodka. Zapis monitoringu przechowywany jest przez okres ok. 1 miesiąca.

W rozmowach indywidualnych nieletnie nie zgłaszały uwag odnośnie do warunków bytowych w Ośrodku.

a) Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową

Omawiając warunki bytowe w MOW należy zwrócić uwagę, iż placówka nie jest przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Zarówno przy schodach wejściowych do budynku, jak i schodach znajdujących się wewnątrz budynku między kondygnacjami, brak jest podnośników lub wind. Sanitariaty przeznaczone do użytku wychowanek nie są wyposażone w poręcze, a ich rozmiary uniemożliwiają skorzystanie z nich przez osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim. Specyfika Ośrodka uzasadnia przypuszczenie, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. Nie wyklucza możliwości przyjęcia do placówki osoby z niepełnosprawnością zapis § 64 ust. 3 Statutu, ponieważ jak wskazano w punkcie 2. niniejszego Raportu jest on bezskuteczny.

Pracownicy Mechanizmu zalecają dostosowanie Ośrodka do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się i przypominają, że zgodnie z § 3 pkt 5 *Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz. U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 w/w rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia

w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób przebywających w placówkach dla nieletnich oraz środowiska stworzonego w miejscu ich umieszczenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością.

5. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych wychowanki dobrze oceniły traktowanie ich przez personel placówki. Potrafiły na ogół wskazać osobę zaufaną wśród kadry. Nie zgłaszały żadnych uwag dotyczących stosowania przez pracowników przemocy lub używania przez nich wulgaryzmów. Dobrze oceniały atmosferę panującą w Ośrodku i twierdziły, że czują się w nim bezpieczne. W zakresie traktowania miały zastrzeżenia jedynie do poddawania ich kontrolom osobistym oraz do stosowanych wobec nich środków dyscyplinujących (co omówiono w niniejszym punkcie oraz w punkcie 6.).

Wątpliwości reprezentantów Mechanizmu wzbudziły sygnały zgłaszane przez nieletnie o poddawaniu ich kontrolom osobistym po każdorazowym powrocie do Ośrodka z urlopowania, jak również po odwiedzinach na terenie placówki. Stosowanie takich praktyk potwierdzać może zapis *Procedury przyjmowania nowej wychowanki*, w którym wśród obowiązków wychowawcy przyjmującego nowoprzybyłą wychowankę wymieniono dokładne sprawdzenie wychowanki oraz jej rzeczy pod kątem posiadania niepożądanych przedmiotów lub używek. Procedura ta obowiązuje również w przypadku przyjęcia wychowanki po powrocie z przepustki lub ucieczki.

Przedstawiciele KMP przypominają, że w obowiązującym porządku prawnym brak jest podstaw prawnych do dokonywania kontroli osobistej przez personel młodzieżowych ośrodków wychowawczych. W związku z tym w razie podejrzenia

posiadania przez nieletnią substancji niedozwolonych oraz chęci ich wniesienia na teren Ośrodka, do przeprowadzenia kontroli winna być wzywana Policja.

W rozmowach z przedstawicielami KMP nieletnie podały także, iż poddawane są testom na obecność narkotyków w organizmie. Dyrekcja Ośrodka potwierdziła ten fakt podając, że testy przeprowadza wychowawca. Warto zauważyć, że w Ośrodku obowiązuje *Procedura postępowania w przypadku stwierdzenia, że wychowanka bądź wychowanki są pod wpływem alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających*. W procedurze tej wskazano, że „w takiej sytuacji należy powiadomić Policję w celu zbadania alkomatem”. Nie wspomina się o trybie badania urządzeniami służącymi do wykrycia obecności środków odurzających.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wskazują, że przepisy *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich* (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, dalej: u.p.n.) nie dają możliwości innej osobie niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). Należy więc uznać, że personel placówki nie ma prawa zobowiązywania podopiecznych do poddania się takim badaniom. Przedstawiciele KMP zalecają zatem odstąpienie od praktyki wykonywania w Ośrodku testów na obecność substancji odurzających przez wychowawców oraz wzywanie w razie potrzeby lekarza lub pielęgniarki, jak również dokonanie stosownej zmiany w zapisie *Procedury postępowania w przypadku stwierdzenia, że wychowanka bądź wychowanki są pod wpływem alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających*.

Przyjęte w placówce *Procedury postępowania w sytuacjach szczególnych* nie wzbudziły zastrzeżeń przedstawicieli KMP, poza omówionymi powyżej zapisami dotyczącymi kontroli osobistych i badan na obecność w organizmie środków odurzających. Procedury są czytelne, szczegółowo zredagowane. *Procedura stosowania środków przymusu bezpośredniego* w pełni odpowiada zapisom *Ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej* (Dz. U. z 2013 r., poz. 628).

W MOW w latach 2013-2014 miały miejsce trzy wydarzenia nadzwyczajne, tj. trzy ucieczki. We wskazanym okresie ani razu nie zastosowano wobec nieletnich środka przymusu bezpośredniego.

6. Dyscyplinowanie

Stosowanie kar uregulowano w § 67 Statutu. Wymieniono w nim przewinienia, za które wychowanka może otrzymać karę oraz procedurę jej nakładania. Podkreślono, że wychowanka ma prawo wypowiedzenia się przed ukaraniem, jak również prawo odwołania się od wymierzonej kary do dyrektora Ośrodka, a w przypadku ukarania przez dyrektora – do organu prowadzącego lub do kuratora oświaty. Opisana procedura stosowania kar jest przejrzysta i nie budzi zastrzeżeń wizytujących.

W § 66 Statutu wymieniono w katalogu kar wyłącznie upomnienia i nagany. Również w ewidencji kar i nagród opisane jest stosowanie tylko takich kar. Rozmowy z nieletnimi wskazują jednak na stosowanie w Ośrodku wielu kar pozastatutowych, co potwierdziła zresztą częściowo dyrekcja Ośrodka.

Wśród kar pozastatutowych, o których mówiły wychowanki, wymienić należy: dodatkowe dyżury, zakaz wyjść poza teren placówki, nakaz wcześniejszego rozpoczęcia ciszy nocnej, nakaz napisania 100 razy „nie będę przeklinać” oraz karę, którą wychowanki określiły jako „zakaz rozrywek” (polega ona na pozbawieniu prawa do oglądania telewizji, słuchania radia oraz uczestniczenia w imprezach organizowanych w Ośrodku).

Pracownicy KMP zwracają uwagę, że stosowanie innych kar niż wymienione w Statucie, jest nieprawidłowe. Stwarza ono bowiem sytuację, w której określenie sposobu ukarania nieletniej ma charakter uznaniowy i nie podlega żadnym ograniczeniom. Jest to tym bardziej niepokojące, że w dokumentacji Ośrodka nie odnotowuje się zastosowania kar pozastatutowych (choć dyrekcja placówki przyznała wobec większości z nich, że są stosowane). Opisane funkcjonowanie kar pozaregulaminowych stoją w sprzeczności z *Regułami hawańskimi*, wedle których „dyscyplinarne karanie nieletniego

powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów” (Reguła 70).

Dlatego też przedstawiciele Mechanizmu zalecają wyeliminowanie stosowania kar pozastatutowych oraz odnotowywanie w dokumentacji faktu zastosowania każdej nałożonej faktycznie kary.

Niezależnie od tego przedstawiciele KMP podkreślają, że niektóre kary w ogóle nie powinny być stosowane w Ośrodku. Przykładowo kara w postaci dodatkowych dyżurów jest niezgodna z Regułą 67 *Reguł hawańskich*, w której wskazano jednoznacznie, że praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej.

Każda kara dyscyplinarna stanowi dla ukaranego dolegliwość, nie należy jej więc stosować wówczas, gdy jest bezcelowa. W tym kontekście przedstawiciele KMP kwestionują również stosowanie kar: nakazu napisania 100 razy „nie będę przeklinać”, kary określonej jako „zakaz rozrywek”, nakazu wcześniejszego rozpoczęcia ciszy nocnej. Zgodnie z Regułą 94.1 *Reguł hawańskich*, „procedury dyscyplinarne powinny być mechanizmami stosowanymi w ostateczności. Konstrukttywne rozwiązywanie konfliktów oraz interakcja wychowawcza mająca na celu uzasadnienie norm, powinny mieć pierwszeństwo względem formalnych dyscyplinarnych rozpraw i kar”.

Warto zatem zwrócić uwagę na konieczność sięgnięcia do powszechnie znanych w pedagogice metod, opartych na wzmacnianiu pozytywnym. Oddziaływania o charakterze korekcyjnym (oparte na zewnętrznym przymusie) nie przynoszą trwałych i głębokich zmian postaw i zachowań u osób nieprzystosowanych społecznie. Tego typu działalność resocjalizacyjna prowadzi do wykształcenia reaktywnych postaw i postępowania konformistycznego, skutkujących udawaniem akceptowania narzuconych reguł w realiach instytucji zamkniętej. „Z resocjalizacyjnego punktu widzenia karanie podopiecznych nie jest samoistną wartością pedagogiczną, a kara jako taka nie wnosi pierwiastków o charakterze wychowawczo-rozwojowym” (prof. M. Konopczyński w: *Kryzys resocjalizacji czyli sukces działań pozornych*, PEDAGOGIUM Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie, 2013 r.).

7. Prawo do informacji

Na tablicach ściennych na korytarzu dostępne były informacje dla nieletnich takie jak: wykaz dni wolnych od nauki, plan lekcji, adresy instytucji stojących na straży praw człowieka np. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, kuratora oświaty, sędziów rodzinnych.

Nieletnie zapoznawane są ze swoimi prawami i obowiązkami przy przyjęciu do placówki, co potwierdzają własnoręcznym podpisem. Oświadczenia wychowanek w tej kwestii dołączane są do ich akt osobowych.

Prawa i obowiązki nieletnich wymienione są w Statucie. Wywieszane są również w widocznym miejscu na tablicy na korytarzu.

Ich sformułowanie nie wzbudziło zastrzeżeń wizytujących poza zapisem dotyczącym urlopowania. W § 65 ust. 1 pkt 19 Statutu zapisano bowiem, że wychowanka ma prawo „być urlopowana do domu rodzinnego w dni wolne od nauki”. Zapis ten jest niezgodny w z brzmieniem § 8 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym* (Dz. U. Nr 296, poz. 1755), który określa szerzej niż wewnętrzne akty prawne Ośrodka krąg podmiotów, do których nieletnia może być urlopowana, wymieniając: dom rodzinny, opiekunów, krewnych i formę pieczy zastępczej, w której nieletni został umieszczony. Poza tym ani przywoływany przepis, ani żaden inny nie wprowadza ograniczenia możliwości urlopowania do dni wolnych od nauki. Nieletnie podlegają wprawdzie obowiązkowi szkolnemu, ale nie może wykluczyć wystąpienia sytuacji rodzinnej lub osobistej, która uzasadni ich urlopowanie także w dni nauki szkolnej. Dlatego też pracownicy KMP zalecają dostosowanie zapisu § 65 ust. 1 pkt 19 Statutu oraz zapisu na wykazie praw i obowiązków na tablicy ogłoszeń do § 8 ust. 1 w/w Rozporządzenia.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Przestrzeganie w Ośrodku prawa wychowanek do utrzymywania kontaktu ze światem zewnętrznym stanowi obszar budzący wśród wizytujących najwięcej

zastrzeżeń. Dotyczy to zarówno urlopowania nieletnich poza placówkę, jak i odwiedzin na jej terenie. Przyjęte w tym obszarze rozwiązania prowadzą bowiem do nadmiernej izolacji wychowanki nie tylko od osób jej bliskich, lecz również od realiów życia poza ośrodkiem. W ocenie wizytujących taka izolacja nie będąc koniecznością wychowawczą, może stanowić dla wychowanki dotkliwe doświadczenie i powodować lub wzmacniać u niej poczucie osamotnienia. Do takich wniosków uprawniają choćby rozmowy z wychowankami, które postrzegały różnorakie ograniczenia w kontaktach z bliskimi jako największą bolączkę związaną z ich pobytem w Ośrodku.

Dyrekcja Ośrodka argumentowała przyjętą koncepcję ograniczonych kontaktów potrzebą ochrony wychowanek przed negatywnymi wpływami środowiska zewnętrznego, które zaburzyłyby proces ich resocjalizacji. Dostrzegając ten kontekst, przedstawiciele KMP zwracają jednak uwagę na konieczność zindywidualizowania omawianej kwestii w odniesieniu do poszczególnych wychowanek. Jakkolwiek wiele z nich wywodzi się ze środowisk patologicznych, to nie można tego założenia odnieść automatycznie do każdej z nich. Ponadto w przypadku odwiedzin na terenie placówki ryzyko utraty kontroli nad procesem resocjalizacji wychowanki zostaje zminimalizowane.

Wymaga podkreślenia, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia obywatelom w art. 47 prawo do ochrony życia rodzinnego i prywatnego. Utrzymywanie bliskich więzi rodzinnych czy koleżeńskich niewątpliwie jest częścią tego prawa. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji, prawo to może podlegać ograniczeniom tylko w przypadkach ustawowych i tylko wtedy, gdy jest to konieczne. Trzeba również zauważyć, że stosownie do art. 113 § 1 *ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, dalej: k.r.o., (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 788), niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

Poza tym przywołać należy zalecenie sformułowane w *Regułach hawańskich*, zgodnie z którym „nieletnim należy zapewnić wszelkie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym, ponieważ kontakt tego rodzaju jest integralnym elementem sprawiedliwego i humanitarnego traktowania oraz ma zasadnicze znaczenie dla

przygotowania nieletnich do powrotu na łono społeczeństwa” (Reguła 59). Podobnie kwestia ta ujęta jest w *Europejskich regulach wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych* (przyjętych przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 5 listopada 2008 r.), które akcentują zasadę możliwie zróżnicowanych i możliwie nieograniczonych kontaktów nieletniego ze światem zewnętrznym.

Paradoksalnie, zapisy Statutu Ośrodka, wbrew przyjętej praktyce izolacji, również akcentują potrzebę utrzymywania więzi z rodziną i innymi bliskimi osobami spoza placówki. W § 3 ust. 2 pkt 5 Statutu wśród podstawowych zadań Ośrodka wskazano „dbałość o poszanowanie i podtrzymywanie związków emocjonalnych wychowanki z rodzicami, rodzeństwem i innymi osobami spoza placówki”, zaś w § 70 ust. 1 pkt 1 stwierdza się, że Ośrodek realizuje swoje działania m. in. poprzez „umożliwienie wychowankom regularnych, osobistych i bezpośrednich kontaktów z rodzicami i innymi osobami bliskimi, z wyjątkiem przypadków, w których sąd zakazał lub ograniczył ich prawo do osobistych kontaktów z dzieckiem”.

Szczegółowe przedstawianie uwag związanych z kontaktami nieletnich ze światem zewnętrznym rozpocznie omówienie kwestii dotyczących odwiedzin.

Odwiedziny wychowanek odbywają się w świetlicy lub na korytarzu, możliwe jest także wyjście z rodziną poza teren ośrodka. W odwiedzinach nie uczestniczy personel placówki, zapewnione jest więc w tym zakresie prawo do intymności.

Dniem odwiedzin wychowanek jest niedziela. Każda z wychowanek może być jednak odwiedzana tylko w dwie niedziele w danym miesiącu. Wizyta każdorazowo może trwać maksymalnie 3 godziny. Dyrekcja Ośrodka tłumaczyła wprowadzenie tych limitów nie tylko przyjętą koncepcją izolacji, lecz także względami organizacyjnymi (brak odpowiedniej liczby wychowawców, by czuwać nad przebiegiem wizyty).

Ze względów opisanych we wstępie do tej części Raportu argumenty związane z potrzebą izolacji nie są w ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji trafne. Również trudności organizacyjne nie mogą uzasadniać ograniczenia konstytucyjnego prawa nieletnich do ochrony życia prywatnego. Zgodnie z regułą 85.1 *Europejskich reguł wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich*

sprawców czynów karalnych, władze instytucji powinny ułatwić nieletnim utrzymywanie odpowiedniego kontaktu ze światem i zapewnić im odpowiednie to tego środki.

Nie bez znaczenia jest fakt, że odwiedziny nieletnich przez ich bliskich mają miejsce stosunkowo rzadko (w ciągu roku szkolnego 2013/4 miało ich miejsce zaledwie 38). Nie wydaje się więc, by przy takiej skali właściwe zorganizowanie funkcjonowania Ośrodka w czasie odwiedzin stanowiło nieprzezwycięzalny problem. W odniesieniu do limitowania czasu trwania odwiedzin wymaga również podkreślenia, że osoby odwiedzające przybywają częstokroć z odległych miejscowości, ponosząc niemałe koszty podróży. Należałoby więc im zapewnić możliwość maksymalnie długiego spotkania z nieletnią.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają więc umożliwienie odwiedzin nieletniej w każdym dniu wyznaczonym w Ośrodku jako dzień odwiedzin, jak również rezygnację z limitowania czasu trwania odwiedzin.

Wychowanki mogą być odwiedzane przez rodziców i najbliższą rodzinę. Sympatie mogą uczestniczyć w wizytach tylko w obecności rodziców nieletniej. Odwiedziny innych osób nie są możliwe.

Takie ograniczenie kręgu osób uprawnionych do odwiedzin jest w opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji sprzeczne z art. 47 Konstytucji w zw. z art. 66 § 4 u.p.n. Przywołana norma konstytucyjna gwarantuje każdemu ochronę życia prywatnego oraz prawa do decydowania o swoim życiu osobistym. Stosownie do art. 31 ust. 3 Konstytucji, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie. Ograniczenie takie wprowadzono w art. 66 § 4 u.p.n. Zgodnie z tym przepisem dyrektor ośrodka może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza ośrodka wyłącznie w wypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa ośrodka bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. Zatem w świetle obowiązujących norm zasadą jest prawo do kontaktowania się nieletniego z wybranymi przez siebie osobami, zaś ograniczenie tego prawa – wyjątkiem. Ograniczenie dopuszczalne jest tylko w indywidualnych przypadkach, jeśli

w odniesieniu do konkretnego nieletniego zachodzą przesłanki wymienione w art. 66 § 4 u.p.n. i musi przybrać formę indywidualnej decyzji dyrektora ośrodka. Zgodnie z art. 66 § 5 u.p.n. o powodach takiej decyzji dyrektor ośrodka powinien zawiadomić sąd rodzinny, który może uchylić decyzje dyrektora.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają więc wprowadzenie w Ośrodku zasady, że nieletnią może odwiedzić każda wybrana przez nią osoba, z możliwością wprowadzenia ograniczeń tylko w indywidualnych przypadkach, w trybie art. 66 § 4 i 5 u.p.n.

Zastrzeżenia wizytujących budzi również częstotliwość udzielania wychowankom urlopów. Z wpisów do rejestru przepustek i urlopów wynika, że są one udzielane wyłącznie w sześciu terminach w roku: na ferie zimowe, na święta wielkanocne, na tzw. weekend majowy, na wakacje, w listopadzie i w okresie Bożego Narodzenia. Zgodnie z przyjętą praktyką, wnioski o urlopowanie w okresie pomiędzy tymi terminami nie są składane. Implikuje to nie tylko narzucenie wychowankom terminów urlopowania, lecz także powoduje, że urlopy udzielane są stosunkowo rzadko. Dotyczy to również nieletnich, co do których częstsze urlopowanie uznać należałoby za konieczne (np. nieletnie matki, co omówiono w dalszej części Raportu).

Pracownicy KMP zalecają rezygnację z praktyki urlopowania tylko w określonych okresach roku i zwiększenie częstotliwości składania do sądu wniosków o urlopowanie nieletniej, jeśli nieletnia wyraża taką potrzebę.

Wychowanki mogą utrzymywać kontakt ze światem zewnętrznym przy pomocy telefonu. Nie mogą posiadać przy sobie telefonów komórkowych, ale na koszt Ośrodka dają telefonicznie sygnał osobie bliskiej, a ta oddzwania. W razie konieczności istnieje możliwość przeprowadzenia całej rozmowy na koszt placówki. Aparat telefoniczny wyposażony jest w przenośną słuchawkę, więc nieletnia może prowadzić rozmowę na korytarzu, poza zasięgiem słuchu personelu placówki.

Podobnie jak w przypadku odwiedzin, także krąg osób uprawnionych do rozmów telefonicznych z wychowanką jest ograniczony. Z tych samych względów, co przywołane odnośnie do odwiedzin, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zezwolenie wychowankom na kontakt telefoniczny z dowolnymi

osobami, z możliwością wprowadzenia indywidualnych ograniczeń w tym zakresie w trybie art. 66 § 4 i 5 u.p.n.

Postępowanie z korespondencją nieletnich nie wzbudziło zastrzeżeń pracowników KMP.

Kwestią wymagającą odrębnego omówienia jest zapewnienie nieletnim matkom umieszczonym w placówce kontaktów z ich dziećmi. Problematyka utworzenia wyspecjalizowanych ośrodków, w których nieletnie mogłyby przebywać wraz z dziećmi, jest przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich i jego korespondencji z Ministerstwem Edukacji Narodowej. W obecnej jednak sytuacji prawnej brak jest takich wyspecjalizowanych ośrodków. W miarę dostępnych środków prawnych personel młodzieżowych ośrodków wychowawczych powinien więc zapewnić nieletnim matkom maksymalnie częsty kontakt z dziećmi. Pozbawianie nieletnich tego kontaktu nie tylko stanowić może dla nich dotkliwe doświadczenie, lecz również przyczyniać może się do niewytworzenia właściwej więzi z dzieckiem, a co za tym idzie – zaburzenia w kształtowaniu postawy rodzicielskiej. Poza tym z obowiązujących przepisów jednoznacznie wynika, że rodzice mają prawo i obowiązek utrzymywania kontaktów z dzieckiem **niezależnie od władzy rodzicielskiej** (art. 113 § 1 k.r.o.). Nawet więc nieletnie, którym władza ta nie przysługuje, mają pełne prawo, na równi z osobami pełnoletnimi, do kontaktów z dziećmi, chyba że sąd ograniczy te kontakty w trybie art. 113² k.r.o.).

W wizytowanej placówce można mieć poważne wątpliwości, czy prawo nieletnich do kontaktów z ich dziećmi zostało zapewnione. Wizytujący analizowali dokumentację dwóch nieletnich matek, przebywających w Ośrodku w okresie poporodowym, w czasie gdy ich dzieci przebywały w innych miejscowościach.

Pierwsza z nich została urlopowana przez sąd na okres porodu i połogu i powróciła do MOW miesiąc po porodzie. Przebywała tu przez kolejne 7 miesięcy, w czasie których Ośrodek tylko czterokrotnie składał do sądu wnioski o jej urlopowanie w celu spotkania się z dzieckiem, choć w aktach nieletniej znajduje się wzmianka o tym, że bardzo ona tęskni za dzieckiem. Tak rzadkie korzystanie przez MOW z możliwości składania wniosków o urlopowanie nie znajduje uzasadnienia zważywszy na fakt, że z opinii o nieletniej złożonej do sądu rodzinnego – Sądu

Rejonowego w Lubinie z dnia 25 marca 2014 r. – wynika, że jej postawa w Ośrodku jest wzorowa i nie sprawia żadnych problemów wychowawczych.

Druga z nieletnich matek urodziła dziecko w dniu 2 sierpnia 2014 r. i została przewieziona do MOW bezpośrednio ze szpitala w dniu 5 sierpnia 2014 r. Od tego dnia do dnia wizytacji, czyli przez niemal dwa miesiące, nieletniej nie umożliwiono kontaktu z dzieckiem, choć wyrażała tego potrzebę. Dziecko przebywało podczas wizytacji w rodzinie zastępczej, która z uwagi na konieczność zapewnienia opieki pozostałym dzieciom nie miała możliwości przywiezienia go do MOW. Z kolei MOW nie złożył do czasu wizytacji wniosku do sądu o udzielenie nieletniej urlopu. Dyrekcja Ośrodka tłumaczyła to zaniechaniem tym, że wniosek taki został złożony przez macierzysty dom dziecka nieletniej. W ocenie przedstawicieli KMP złożenie takiego wniosku nie zwalniało dyrekcji Ośrodka z podejmowania własnych działań na rzecz umożliwienia nieletniej kontaktu z jej nowonarodzonym dzieckiem, zwłaszcza, że wspomniany wniosek dom dziecka złożył dopiero miesiąc po umieszczeniu nieletniej w MOW.

Obowiązujące przepisy nie przewidują żadnych limitów dotyczących częstotliwości i długości udzielanych nieletnim urlopów w trybie § 8 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym* (Dz. U. Nr 296, poz. 1755). Dyrektor młodzieżowego ośrodka wychowawczego może składać takie wnioski tak często, jak uzna to za stosowne. Do sądu należy ocena, czy są one godne uwzględnienia. Nie ma prawnych przeszkód, by dla usprawnienia procedury składać wnioski w formie zbiorczej, obejmującej przykładowo kolejne weekendy w danym okresie. Istnieją więc po stronie dyrektorów ośrodków możliwości prawne, by starać się o zapewnienie nieletniej możliwości częstych wyjazdów do dziecka. Dyrekcja wizytowanego Ośrodka ze środków tych nie skorzystała.

Pozbawianie nieletniej kontaktu z nowonarodzonym dzieckiem w sytuacji, gdy wyraża ona pragnienie takiego kontaktu, uznać można za okrutne traktowanie zarówno matki, jak i dziecka. Dlatego też pracownicy KMP zalecają dyrekcji Ośrodka

podejmowanie wszelkich dostępnych prawnie kroków w celu umożliwienia nieletniej kontaktów z dzieckiem.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Ośrodek nie zatrudnia lekarza, pielęgniarki ani higienistki. Wychowanki mają jednak zapewnioną dobrą opiekę medyczną i żadna z nich nie zgłaszała wizytującym uwag w tym zakresie. Lekarz podstawowej opieki zdrowotnej przyjmuje wychowanki w pobliskim Wołczynie, zaś do specjalistów są one zawożone do Namysłowa. Ośrodek zapewnia wychowankom dostęp do pielęgniarki szkolnej, która wizytuje MOW kilka razy w miesiącu, przyjeżdża również w razie potrzeby.

Wychowanka przyjmowana do Ośrodka nie jest poddawana badaniom lekarskim, jedynie wychowawczynie dokonuje jej oględzin w celu stwierdzenia, czy posiada ona obrażenia ciała lub oznaki chorób zakaźnych.

W ocenie przedstawicieli KMP, każda nowa wychowanka powinna być przebadana przez lekarza celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego. Zgodnie z *Europejskimi regułami wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych* (reguła 62.5) „jak najszybciej po przyjęciu do placówki młodociany ma zostać poddany badaniom lekarskim, założony ma zostać rejestr medyczny oraz należy rozpocząć leczenie wszelkich chorób czy obrażeń”.

Przedstawiciele KMP podkreślają również konieczność poddawania nieletnich badaniom profilaktycznym. Na potrzebę zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. *Europejskie reguły wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych*, w których podkreślono, że „nieletni powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia” (Reguła 71) oraz że „opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia” (Reguła 75). Istotną rolę badań profilaktycznych i edukacji zdrowotnej w placówkach dla nieletnich podkreśla także Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w *Dziewiątym*

Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12]: „Rola służby zdrowia w każdym miejscu pozbawienia wolności nie powinna ograniczać się do leczenia pacjentów z dolegliwościami; powinna natomiast obejmować także zadania związane z medycyną społeczną i profilaktyką. W związku z tym Komitet pragnie podkreślić dwa aspekty o szczególnym znaczeniu dla nieletnich pozbawionych wolności, mianowicie kwestię odżywiania oraz zapewnienie edukacji zdrowotnej” (par.41).

10. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

Ogólnie rzecz ujmując, ta sfera działalności Ośrodka została dobrze oceniona przez wizytujących. Oferta zajęć dla nieletnich jest bardzo bogata i różnorodna.

Analiza indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych (dalej zwanych IPET lub programami) wykazała, iż znajdują się w nich wszystkie wymagane przepisami dane. Co do zasady, można uznać je za dość szczegółowe i opracowane w indywidualny sposób dla każdej wychowanki. Na podkreślenie zasługuje również szczegółowe prowadzenie zapisów w opisowych kartach pobytu. Znajdują się w nich spostrzeżenia dotyczące zgłaszanych przez wychowankę problemów, jej stanów emocjonalnych, wydarzeń w jej rodzinie.

Zaniepokojenie wizytujących wzbudził brak w IPET zapisu jakiegokolwiek reakcji na sytuację emocjonalną, w jakiej znalazła się nieletnia (*dane osobowe*) po rozdzieleniu ze swym nowonarodzonym dzieckiem (jej przypadek omówiono w punkcie 8.). W programie odnaleźć można różne uwagi dotyczące pracy wychowawczej z nieletnią, np. jej edukację seksualną, opis jej funkcjonowania w grupie rówieśniczej itd. Program nie wspomina zaś o objęciu wychowanki w tej wyjątkowej dla niej i trudnej sytuacji życiowej szczególną opieką psychologa. Znajduje się w nim wzmianka, że dziewczyna tęskni za synem, „ale dzielnie znosi rozłąkę”. Brak zapisu wskazującego na jakąkolwiek reakcję na tę tęsknotę w postaci podjęcia przez personel placówki konkretnych działań. Przedstawiciele KMP zalecają więc wypracowanie form wsparcia psychologicznego dla nieletnich matek rozdzielonych z ich dziećmi i otoczenie ich szczególną troską.

Warto podkreślić, że zgodnie ze Statutem placówki indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne podlegają modyfikacji dwa razy w roku, jak również każdorazowo w przypadku znacznych zmian w zachowaniu nieletniej. Są więc one aktualizowane częściej, niż wymaga to § 5 ust. 9 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 392), gdzie przewidziano aktualizację nie rzadziej niż raz w roku.

W Ośrodku funkcjonuje program wychowawczy i program profilaktyczny, obejmujący profilaktykę uzależnień, przemocy, wczesnej inicjacji seksualnej, bulimii, anoreksji oraz AIDS. Uczestnictwo w poszczególnych zajęciach jest odnotowywane w opisowych kartach pobytu wychowanki.

Analiza dokumentacji wykazała, że wychowanki uczestniczą w różnych wydarzeniach sportowych i kulturalnych m.in. wyjazdach do kina i wycieczkach krajoznawczych, wyjazdach do kręgielni. Ponadto w roku szkolnym 2013/2014 w Ośrodku zorganizowano m.in. dzień piezzonego ziemniaka, konkurs na makijaż, konkurs fryzjerski, sprzątanie opuszczonych grobów, „wieczór eksperymentów”, obchody pierwszego dnia wiosny, konkurs „Top Model”, konkurs literacki „Dla Ciebie Mamo”, konkurs „Rzeźba w glinie”. Dziewczęta mają również możliwość uczestniczenia w warsztatach (plastycznych, florystycznych, archeologiczno-edukacyjnych). Ośrodek bierze corocznie aktywny udział w kwestowaniu na rzecz Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Organizowane są andrzejki, wigilie, dyskoteki. Uroczyscie obchodzone są również święta narodowe i szkolne.

Poza lekcjami na terenie Ośrodka organizowane są zajęcia dodatkowe w formie kół zainteresowań: koło plastyczne, kulinarne, teatralne, sportowe, fotograficzne i filmowe. Odbywają się konkursy kulinarne, wieczory poetyckie i filmowe. Wychowanki prowadzą kronikę ośrodka oraz redagują gazetkę. Z rozmów z wychowankami wynika, że codziennie mają możliwość spędzenia minimum jednej godziny na świeżym powietrzu.

11. Prawo do edukacji

Wychowanki MOW realizują obowiązek szkolny w działającym przy Ośrodku Gimnazjum specjalnym dla uczniów niedostosowanych społecznie (klasa II i III). W placówce wyodrębniono dwie sale lekcyjne oraz pracownię komputerową. Funkcjonuje również biblioteka. Podręczniki szkolne zapewnia wychowankom Ośrodek. Jeżeli zachodzi taka potrzeba, nieletnie wyposażane są również w przybory szkolne na koszt Ośrodka.

Dla wychowanek wymagających wsparcia edukacyjnego prowadzone są zajęcia wyrównawcze.

Na terenie Ośrodka nie ma sali gimnastycznej. Zajęcia szkolne z wychowania fizycznego odbywają się więc na boisku, na korytarzu lub na siłowni, bogato wyposażonej w atestowany sprzęt do ćwiczeń. Dyrektor Ośrodka poinformowała, że w najbliższym czasie udostępniona dziewczętom będzie położona po przeciwnej stronie ulicy świetlica wiejska, która zostanie wyposażona w sprzęt typowy dla sal gimnastycznych.

12. Prawo do praktyk religijnych

Wychowanki nie zgłaszały uwag dotyczących respektowania ich wolności religijnej poza kwestią udziału w niedzielnej mszy świętej. Otóż msze odbywają się w kościele położonym poza terenem placówki. Wyjście na mszę odbywa się z udziałem wychowawcy i dochodzi do skutku pod warunkiem zebrania się odpowiedniej ilości chętnych. W rozmowie z wizytującymi dyrektor Ośrodka wyjaśniła, że jeśli chęć uczestnictwa we mszy zgłosiłaby tylko jedna lub dwie wychowanki, wyjście nie zostałoby zorganizowane, ponieważ w Ośrodku pozostałaby wówczas zbyt duża liczba wychowanek w stosunku do liczby wychowawców.

W ocenie wizytujących wskazana trudność organizacyjna nie usprawiedliwia zaniechania organizowania wyjść na msze. Wolność religijna ma walor wolności konstytucyjnej. Zgodnie z art. 53 ust. 2 Konstytucji, wolność religii obejmuje m. in. wolność wyznawania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania

indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Rozwinięciem normy konstytucyjnej jest art. 66a § 1 u.p.n., zgodnie z którym nieletni umieszczony w młodzieżowym ośrodku wychowawczym ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych. Bez wątpienia wychowanki MOW mają więc co do zasady prawo do uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej, a personel Ośrodka zobowiązany jest im zapewnić warunki do korzystania z tej wolności.

Oczywiście wolność religijna, jak każde inne prawo człowieka, podlegać może ograniczeniom. Stosownie do art. 53 ust. 5 Konstytucji, wolność uzewnętrzniania religii (do której należy m. in. prawo do udziału w nabożeństwach) może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Żaden z obowiązujących przepisów nie uzasadnia ograniczania wolności religijnej porządkiem organizacyjnym w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. Poza tym wymaga podkreślenia, że zgodnie z przywołaną normą konstytucyjną ograniczenie wolności religijnej staje się dopuszczalne tylko wówczas, gdy jest w danej sytuacji konieczne. Wydaje się, że nie można uznać za konieczną jednoczesnej obecności w Ośrodku, przez jedną przedpołudniową godzinę, wszystkich dyżurujących w niedzielę wychowawców. Dyrekcja Ośrodka winna tak zorganizować jego funkcjonowanie, by możliwe było skorzystanie przez wychowanki z niedzielnej mszy świętej nawet wówczas, gdyby chęć uczestnictwa w niej wyraziła tylko jedna z nich. Obecnie stosowana praktyka jest sprzeczna z art. 53 ust. 5 Konstytucji i przedstawiciele KMP zalecają jej wyeliminowanie.

Wychowanki uczestniczą w lekcjach religii w oparciu o deklaracje składane przez ich przedstawicieli ustawowych. Obecnie wszystkie wychowanki uczestniczą w takich lekcjach, więc nie ma potrzeby organizowania alternatywnych zajęć z etyki.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi MOW w Zawiszi:

- 1.1** wyeliminowanie stosowania kar pozastatutowych;
- 1.2** odnotowywanie w dokumentacji faktu zastosowania każdej nałożonej faktycznie kary;
- 1.3** podejmowanie wszelkich dostępnych prawnie kroków w celu umożliwienia nieletniej kontaktów z jej dzieckiem;
- 1.4** wypracowanie form wsparcia psychologicznego dla nieletnich matek rozdzielonych z ich dziećmi i otoczenie ich szczególną troską;
- 1.5** stosowanie ograniczeń kręgu osób uprawnionych do kontaktów z nieletnimi wyłącznie w przypadkach indywidualnych, z zachowaniem trybu przewidzianego w art. 66 § 4 i 5 u.p.n.;
- 1.6** umożliwienie odwiedzin wychowanki w każdym dniu wyznaczonym w Ośrodku jako dzień odwiedzin;
- 1.7** rezygnację z limitowania czasu trwania odwiedzin;
- 1.8** rezygnację z praktyki urlopowania wychowanek tylko w określonych terminach kalendarzowych;
- 1.9** zwiększenie częstotliwości składania do sądu wniosków o urlopowanie wychowanki, jeśli wychowanka wyraża taką potrzebę;
- 1.10** usunięcie z wykazu praw i obowiązków wychowanki na tablicy ogłoszeń zapisu ograniczającego prawo do urlopowania tylko do dni wolnych od nauki i tylko do domu rodzinnego;
- 1.11** uwzględnienie w przypadku przeprowadzania przyszłych prac remontowych lub budowlanych, dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową;
- 1.12** zapewnienie wychowankom możliwości udziału w niedzielnej mszy świętej, bez względu na ilość osób chętnych do wzięcia w niej udziału;
- 1.13** odstąpienie od przeprowadzania kontroli osobistej wychowanek przez personel MOW;

1.14 odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność środków psychoaktywnych przez personel MOW oraz dokonanie stosownej zmiany w zapisie *Procedury postępowania w przypadku stwierdzenia, że wychowanka bądź wychowanki są pod wpływem alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających*;

1.15 przeprowadzenie dodatkowych szkoleń dla personelu m.in. z zakresu radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowanką agresywną, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;

1.16 poddanie wstępnym badaniom lekarskim każdej nowej wychowanki;

1.17 zapewnienie wychowankom badań profilaktycznych.

2. Towarzystwu „Razem w przyszłość”:

2.1 usunięcie ze Statutu Ośrodka zapisu § 64 ust. 3 oraz likwidację wszelkich ograniczeń podmiotowych w zakresie przyjmowania nieletnich do Ośrodka;

2.2 usunięcie z § 65 ust. 1 pkt 19 Statutu zapisu ograniczającego prawo do urlopowania wychowanki tylko do dni wolnych od nauki i tylko do domu rodzinnego;

2.3 przeznaczenie środków finansowych na realizację zaleceń nr 1.11 i 1.15.